

Сайтът desebg.com публикува **част 12** от документалната книга на разследващия журналист Христо Христов [„Операция МАРАТОН“](#), разкриваща истината за кражбата на Паисиевата история от Държавна сигурност в „Зограф“. В новата част се проследяват опитите на културно-историческото разузнаване (КИР) да проникне в братството в „Зограф“ чрез единствения си агент в него – секретен сътрудник (СС) „ХАДЖИЕВ“.

Дотук в разследването:

[Част 1](#) – съдържа синтезирана информация за сензационните разкрития в архива на ДС, свързани с операция „МАРАТОН“.

[Част 2](#) – разказва за „откриването“ на „Зограф“ от комунистическата власт и ключовата роля на Александър Фол и Людмила Живкова при формирането на партийно-държавната политика към паметниците на българската култура зад граница, включително и към българския манастир в Света гора.

[Част 3](#) – разкрива за тайните планове на ПГУ за проникване в Зографския манастир.

[Част 4](#) – представена е историята на създаването и възхода на утвърденото през 1972 г. ново направление в ПГУ за културно-историческо разузнаване.

Част 5 – за първи път се разкрива при какви непригодни условия разузнаването съхранява придобитите при специални мероприятия ценни за българската култура копия от различни архиви, документи, артефакти и произведения на изкуството.

Част 6 – разкрива първоначалните опити на ПГУ да събира разузнавателна информация за българския манастир „Зограф” в Света гора.

Част 7 – разказва за вербуването на богослова Иван Желев – „АНГЕЛОВ” за агент на ПГУ.

Част 8 – въвежда в кризата в българския манастир по време на игуменството на румънеца Дометий.

Част 9 – разказва за решаващите дипломатически ходове на БПЦ за отстояването на българския характер на „Зограф” при управлението на румънския игумен Дометий през първата половина на 70-те години на ХХ век.

Част 10 – разкрива промяната на политическия климат в Гърция след края на управлението на военната хунта и идването на власт на Константинос Караманлис.

Част 11 – показва по какъв начин бивша Югославия е водила успешна политика за поддържането на манастира „Хилендар” и явното проучване на неговото културно-историческо наследство и как ДС се е опитвала да прави същото, но нелегално, чрез неефективни и рискови оперативно-агентурни мероприятия.

Още през май 1973 г. ОР „СИМЕОНОВ” от резидентурата на ПГУ в Атина дава подробна

информация на КИР за книжния фонд на „Зограф”. В него за първи път се отбелязва съществуването не на една, а на три библиотеки в обителта. Духовното богатство на Зографския манастир е голямо – около 22 000 тома книги. Най-ценната книга е първообразът на историята на отец Паисий. Повечето от книгите са на църковнославянски език. Всички те представляват изключително ценен източник на българска култура и история за дълъг период от време.

Библиотеките на „Зограф”

Библиотека №1 се намира точно над входа на манастира. Състои се от специално помещение, което се охранява от две железни врати в коридора, които едновременно предпазват библиотеката от пожар, възникнал навън. Библиотеката е разположена на два етажа. На първия етаж под малка стъклена витрина е изложена историята на Паисий. В тази библиотека се намира основният книжен фонд. Книгите са сравнително добре подредени на специални дървени шкафове, съществуват описи и са добре защитени, както срещу пожар, така и срещу кражба. Освен защитната желязна врата други противопожарни средства няма.

Библиотека №2 съдържа предимно писма и различни други документи от кореспонденцията на манастира. Същите не са описани и са нахвърляни безредно в различни папки. Липсват всякакви условия за опазване.

Библиотека №3 е обособена на таванския етаж в една от църквите. Тя минава за тайна, защото както казват монасите, не на всички споделят, че там има библиотека. В нея има около 8000 ценни книги с различна тематика. Те са потънали в прах, някои са започнали да се развалят от праха и влагата. Не са описани.

Известно е, че книгите в библиотека №1 са микрофилмирани. Фотографирали са ги гръцки специалисти, а по данни на някои монаси – също и изследователи от научни институти на ФРГ и САЩ.

Активирането на секретен сътрудник „ХАДЖИЕВ”

Въпреки това, през 1975 г. ПГУ предприема чрез своя СС „ХАДЖИЕВ” нелегално документиране на огромния фонд на „Зограф”. Той е монах, вербуван от полк. Христо Маринчев още в България преди да бъде предложен и одобрен за попълнение на братството на Зографската света обител. „ХАДЖИЕВ” остава единственият агент на отдел 14, който е успешно изведен в „Зограф” до 1989 г. Освен него през 1975 г. КИР маршрутира до обителта друг свой СС „ХЕКТОР”, базиран в Кипър, с цел да осигури копия на някои книги.

Отдел 14 започва да следи по-отблизо дейността на сръбския проф. С американски паспорт Матей Матеич в Света гора. Завежда му обектова разработка под кодовото име „МАЙКЪЛ”. Той се интересува от възможността да заснеме определени славянски документи в „Зограф” и разузнаването използва този факт, за да си осигури копия от неговите снимки, които са направени с качествена западна техника. Става въпрос преди всичко за преснемане на списъците на поклонниците и дарителите на манастира, в които изрично е посочено, че са българи.

В обителта е изпратен и СС „ЛАЗАРОВ”, който изнася заснетите от „ХАДЖИЕВ” филми. ПГУ обаче разбира, че не може чрез спорадични маршрутирания на различни свои агенти да работи с необходимото темпо. Поради тази причина разузнаването решава тази трудоемка операция да бъде извършена от СС „ХАДЖИЕВ”, който се намира постоянно в манастира.

В плана за 1975 г. основната задача на КИР е да се обезпечи ръководството и изпълнението на задачите на изведения в „ЦИТАДЕЛА” агент „ХАДЖИЕВ”, който да се използва за утвърждаване на българския характер на „ЦИТАДЕЛА” и особено за регистриране и документиране на намиращите се там паметници, за което е специално обучен.

КИР обаче не предвижда редица важни обстоятелства, едно от които е, че агентът – монах ще бъде бързо разконспириран от останалите монаси и това ще доведе до сериозен конфликт между него и братството, също така и до разконспириране на разузнавателната му дейност.

Разконспирирането на СС „ХАДЖИЕВ“ от монасите

През септември 1975 г. в Генералното консулство на НРБ в Солун пристигат игуменът на „Зограф“ Евтимий, придружен от монах Йоан. Те съобщават на генералния консул Петър Славчев, че един от новите монаси се занимава с неспецифична дейност – заснемане на различни материали в манастира. Резидентурата на ПГУ в генералното консулство прихваща срещата и убеждава генералния консул да не пуска грама до МВНР за скандала, т.е. да го прикрие. Незабавно след това ОР „ПАТЕВ“ от резидентурата на ПГУ в Солун изпраща до отдел 14 в ПГУ тревожна шифрограма за разкриването на СС „ХАДЖИЕВ“. В нея се обясняват подробности за провала на разузнавателната му мисия:

„Изпращаме ви текста на грамата, която шефът на мисията беше подготвил да изпрати в МИД (абривиатура на руското название на МВНР – Министерство иностранных дел). Прие да не я изпраща там по моя молба с оглед да не се вдигне шум по въпроса. „ПАТЕВ“.

Следва текстът на спряната грама на Петър Славчев до МВНР:

„В личен разговор монасите Евтимий и Йоан изразиха тревога, че монахът П. (цялото му име не е изписано, защото ще разконспирира СС „ХАДЖИЕВ“, който не може да бъде обявен като сътрудник, тъй като е починал, б.а.) се занимавал с някаква, според тях, „подозрителна дейност“ Искал всичко да види, всичко да знае, нещо фотографирал, но те не знаели какво точно, а също така къде изпраща фотографираното. Подозират го да не би да прави снимки на извънредно ценни документи, които да продава някъде по непозволен начин. Пред тях говорел неясно и загатвал, че някой от България му бил възложил да заснеме всички ценни материали на манастира. Веднъж намекнал, че от Комитета по изкуство и култура се интересуват от тези неща.

Запитаха ме дали да го допускат да заснема, къде отиват филмите и могат ли да му доверят най-ценните материали – хрисовули и прочие. Отговорих им, че не допускам П. да върши нещо произволно и отхвърлих обвиненията, че може да върши спекулация.

Моля, съобщете ми какво точно е възложено на П. и как следва да се обясни неговата

Написано от Христо Христов
Събота, 06 Април 2013 16:24

задача пред останалите монаси и особено пред временно управляващия Евтимий. Считам, че тази негова дейност не може да остане тайна и тя неминуемо ще стане известна на останалите монаси. Славчев.”

Оперативният работник „ПАТЕВ“ пояснява в своята шифрограма до отдел 14 за културно-историческо разузнаване в ПГУ, че е успял да уговори генералния консул Славчев при срещите, които има с монасите Евтимий и Йоан, да ги успокои, че няма нищо страшно и че не трябва да се вдига шум. Да им поясни, че подобни действия се правят от монасите и в другите манастири и че по-късно ще получат „пояснения“ и от Светия Синод. На П. консултът да предаде, че за известен период трябва да прояви принципна въздържаност, а когато се успокоят духовете впоследствие да продължи.

ОР „ПАТЕВ“ заключава: *„Като имам предвид ограничеността, примитивността, завистта и егоизма на повечето от монасите, считам, че във връзка с неофициалната работа на П. трябва да се изработи специална линия, чрез която да се внесе успокоение в останалите, а също така да се предпазим от евентуално подозрение от страна на гръцките органи. Моля за срочни и конкретни указания.”*

Скандалът в Центъра

Скандалът с разкритието на СС „ХАДЖИЕВ“ стига до ръководството на ПГУ. Върху шифрограмата началникът на Първо главно управление на ДС ген. Васил Коцев поставя следната резолюция:

*„Др. Л. Гоцев (става въпрос за Любен Гоцев, зам.-началник на ПГУ, б.а.),
Е. Александров,
Въпросът е много сериозен. Явно е, че П. може да се провали. За доклад.”* □

Емил Александров, началникът на отдел 14 КИР, пише след резолюцията на ген. Коцев: *„Считам, че трябва да изпратим човек в обекта за изясняване и успокоение на монасите. Добре е с него да замине и Баръмов или Арсенов, за да успокои другите монаси”.*

Написано от Христо Христов
Събота, 06 Април 2013 16:24

С мисията да спасява положението е натоварен полк. Христо Маринчев, човекът вербувал СС „ХАДЖИЕВ“ преди изпращането му в „Зограф“ и впоследствие станал негов водещ офицер. Зам.-началникът на отдел 14 в ПГУ отговаря и за разработката „ЦИТАДЕЛА“. Той е придружен от Стойно Баръмов, по това време председател на Комитета по църковните въпроси на БПЦ и култовете към МВНР.

В доклада си Маринчев посочва, че братството е заварено нерешително да направи избора на игумен и присъствието им с Баръмов им подействало окуражаващо. Тогава монасите избират за игумен временно определения на този пост йеромонах Евтимий. Присъствието на гостите обаче едва ли е повлияло по някакъв начин на избора, тъй като той става на една много важна за манастира дата, предварително избрана от монасите – 16 ноември (3 ноември по стар стил) – на този ден в зографската обител тържествено се празнува пренасянето на мощите на Свети Георги, патрон и покровител на манастира.

Маринчев обаче е повече ангажиран със своя секретен сътрудник. В отчета си посочва:

„В разговор с „ХАДЖИЕВ“ установих, че обстановката след изгонването на румънеца Дометий се е подобрила и има възможност да работи. В последните няколко месеца е успял да фотографира голямо количество архивни материали и документи. Предаде ми 130 филма с 4900 кадъра. Беше изразходвал всички материали – филми и проявител.

За улеснение му е предаден нов японски фотоапарат с два обектива. Той е усвоил много добре техниката на снимане и на ден достига до 8 филма. При този темп на работа трябва да работи в продължение на много години. Това налага да се обучат още двама души, които да му бъдат в помощ.

Там заварихме американският професор Матей Матеич и библиотекаря на „Хилендар“, опитни и подготвени във фото дело. За два дена заснеха около 5000 страници от ръкописи. Понастоящем в манастира има 7 монаси – българи, 1 румънец и 5 души гърци, граждани – двама готвачи и трима общи работници. В сградата извън манастира – 2 полицаи. Всички без изключение се поддават на подкупи, приемат подаръци.”

Полк. Маринчев обаче пропуска да отбележи, че СС „ХАДЖИЕВ“ работи нелегално, а

проф. Матеич извършва абсолютно същата дейност професионално и легално.

Колко режимът помага на „Зограф”

За това доколко комунистическото управление, което през 1972 г. приема мерки за опазване на културните паметници в чужбина, реално подпомага „Зограф” говори отчетът на Маринчев за състоянието на манастира през есента на 1975 г.:

„Относно финансовото и материалното положение на манастира може да се каже, че в настоящия момент е много трудно. В касата няма никакви пари и са с 200 000 драхми задължения. Няма и осигурени продукти. С наличните могат да изкарат два месеца. Няма средства да платят на работниците и решиха да продадат на частни лица една част от златни английски лири.”

Зам.-началникът на културно-историческото разузнаване дава за пример „Хилендар”, който получава помощи от различни лица от Западна Европа и в него се ремонтират сградите, преустройват се библиотеката и музея. Извършено е почистване и консервация на всички паметници, икони, дърворезби и стенописи. Американски специалисти работят в продължение на месеци със собствени материали в Хилендарския манастир. Зам.-министърът на вътрешните работи ген. Стоян Савов, отговарящ за операциите на разузнаването, слага върху отчета на Маринчев следната резолюция: „Др. Коцев, ако др. Л. Живкова не е информирана от Баръмов, то подответе информация до нея”. Началникът на отдел 14 ПГУ полк. Емил Александров уточнява, че Живкова е информирана.

Тайното преснимане на ръкописи – ударна задача

Ръководството на МВР поставя задача на КИР до края на 1976 г. да приключи със заснемането на всички ръкописи и ценни книги в „Зограф”. По това време облекчаването на режима на Света гора, при правителството на Караманлис, насърчава научно-изследователския интерес. Тогава и гръцки, и чуждестранни изследователи предприемат проучвания в светогорските манастири, включително и в българския

Написано от Христо Христов
Събота, 06 Април 2013 16:24

„Зограф”. Заповедта на ръководството на МВР е поставена с цел българската страна да изпревари всички останали проучвателни екипи.

В началото на 1976 г. ръководството на ПГУ се хвали пред министъра на вътрешните работи ген. Димитър Стоянов с първите придобити копия от „Зограф” и му ги показва. На срещата присъстват началникът на ПГУ ген. Васил Коцев, заместникът му полк. Любен Гоцев, началникът на отдел 14 КИР полк. Емил Александров, министър Стоянов и заместникът му ген. Стоян Савов. Димитър Стоянов дава висока оценка за резултатите от свършената работата. Очевидно и той, от своя страна, намира за необходимо да се похвали със свършеното пред Тодор Живков, защото веднага „отбеляза, че в разстояние на една година не сме информирали др. Тодор Живков за работата на отдела и разпореди в срок до 25 януари 1976 г. да бъде изготвена кратка справка за най-важното от резултатите и насоките, която да му се докладва”.

И с цел да изпълни повелята на ръководството на МВР – до края на 1976 г. да осигури копия от всички ръкописи и ценни книги и документи в „Зограф”, отдел 14 КИР маршрутира до „ЦИТАДЕЛА” четири оперативни групи, съставени от оперативни работници и секретни сътрудници. Мисиите им са съпътствани с много трудности и проблеми, а анализът показва, че много от дейностите не са предварително планирани. Така например разузнаването не предвижда условията, при които оперативните работници ще трябва да работят в „Зограф” – на тъмно и без да са сигурни, че ще имат достъп до материали от библиотеката.

Втори скандал с група на разузнаването преди визита на Живков в Гърция

Една от групите на полк. Христо Маринчев е изпратена в края на март 1976 г., без предварително съгласуване в резидентурата на ПГУ в Гърция. От друга страна, оперативните работници допускат грешка като търсят съдействие от посланика в Атина Георги Петков. Те му се представят като служители от Комитета за изкуство и култура, които носят специална фотографска апаратура, необходима за „работата” им в „Зограф”. Посланикът не знае нищо за това и мисията е поставена в много деликатна ситуация, тъй като след броени дни предстои официална визита на Тодор Живков в Гърция. Посланикът се обръща към резидента на ПГУ с въпроса дали знае нещо:

„Попита ме дали са по наша задача, тъй като при провал ще стане скандал в

Написано от Христо Христов
Събота, 06 Април 2013 16:24

навечерието на срещата Живков-Караманлис. Отговорих му категорично, че не са наши ОР и го посъветвах да запита София”, това пише до Центъра резидентът на ПГУ, който също не е информиран. На сутринта обаче един от групата му се представя точно като оперативен работник, пратен с мисия по линия на КИР в „Зограф“. Резидентът му обяснява риска да се влезе с такава техника, която не се допуска в Света гора и разкриването ѝ би предизвикала скандал. „Посъветвах го да не се извършва опит за внасянето на апаратите, защото може да стане скандал в навечерието на посещението на др. Живков. Горното ви съобщавам за сведение, тъй като досега не съм уведомен за изпращането на тези другари”, пише в шифрограмата си до Центъра резидентът на разузнаването в Атина.

Разменят се множество спешни шифрограми, от които в ПГУ разбират, че и посланикът Георги Петров, и генералният консул в Солун Петър Славчев са против всякакви действия от подобен характер. Върху първата шифрограма началникът на разузнаването ген. Васил Коцев поставя резолюцията: „Др. Л. Гоцев, защо не е изучена обстановката? Да се уведоми резидентурата, че сега – никакви операции”. Възмущението си от случващото се изразява и ген. Стоян Савов, зам.-министърът на вътрешните работи, отговарящ за разузнаването. Под резолюцията на ген. Коцев той пише: „Др. Коцев, Що за безпорядък? Резидентът не знае за провеждане на важно мероприятие. Гръцкият отдел знае ли?”

Очевидно потърсен да даде отговор за ставащото, координаторът на работата по „ЦИТАДЕЛА” полк. Христо Маринчев дава следното писмено обяснение: „Няма място за тревоги, всичко е съгласувано предварително”. Че това изобщо не е така е повече от ясно. В крайна сметка командированите от София оперативни работници, от групата за преснимане на ръкописи в „Зограф”, отиват в Света гора като обикновени туристи – без специалната снимачна апаратура.

Изоляцията на СС „ХАДЖИЕВ“

В доклада на КИР за 1976 г. обаче е отчетено, че всички четири групи заедно със СС „ХАДЖИЕВ”, са изпълнили успешно задачата за преснимане на всички важни славянски ръкописи в „ЦИТАДЕЛА”. Доколко това е вярно не може да се каже с точност, тъй като нито ръководството на МВР, нито КИК имат пълна представа за документалните ценности в „Зограф”. СС „ХАДЖИЕВ” продължава да снима чак до 1987 г. През този период той предизвиква множество скандали в манастира и настройва братството срещу себе си. Агентът – монах се държи грубо с братята и директно им

Написано от Христо Христов
Събота, 06 Април 2013 16:24

заявява, че е изпратен в манастира от Политбюро и има лично поръчение от Людмила Живкова. Изоляцията, в която попада, не му позволява да влезе в ръководството на „Зограф”, каквито впрочем планове има ПГУ.

От него вдигат ръце и резидентурата, и дипломатите в Генералното консулство на НРБ в Солун, след системно разигравания театър, придружаван със заплахи да напусне манастира и да се върне в България. Тъй като библиотекарят Пахомий категорично отказва да му предоставя материали от библиотеката, СС „ХАДЖИЕВ” поставя пред Генералното консулство искането патриарх Максим да му изпрати собственоръчно подписано писмо, с което да разпореди на братството да му бъде предадена безвъзмездно библиотеката.

След един от поредните доклади на резидентурата в Солун до Центъра за ултиматумите на секретния сътрудник на КИР СС „ХАДЖИЕВ”, началникът на ПГУ ген. Васил Коцев слага резолюцията: „Трябва да се сложи край на тази бъркотия”. Зам.-министърът на вътрешните работи ген. Стоян Савов, отговарящ за разузнавателните операции, добавя: „Не е ли време да се върне този другар в страната?”

Това става едва през 1987 г., когато в България се прибира единственият секретен сътрудник на КИР, внедрен от полк. Христо Маринчев в братството в „ЦИТАДЕЛА”.

[ПРЕМИНИ КЪМ СЛЕДВАЩАТА ЧАСТ.](#)